

Nieuwsbrief Nieuw Bibliotheekwerk

nr. 5, jaargang 9, mei 2009

Uitgave: 8 PSO's en NvD. Redactie: Wim Keizer, tel. 023 – 5546387, e-mail wkeizer@soobbozh.nl

Van de redactie

De Regiegroep (**Marjan Hammersma**, **Gerard Reussink** en **Josje Calff**) en de Projectgroep Bibliotheekinnovatie (**Bart Drenth**, **Peter van Eijk**, **Wilfried Hoffman** en **Michiel Laan**) lieten nog geen openbare resultaten zien. “Als de Kamer vraagt om spoed, duurt het langer”, hoorde ik één van de betrokkenen zeggen, want dan moet daar eerst ook weer aandacht aan besteed worden. Minister **Ronald Plasterk** heeft de Tweede Kamer tijdens een Algemeen Overleg op 21 april *in mei* een ICT-plan toegezegd. Het is aan de Projectgroep daarvoor te zorgen.

De leden van de Regiegroep Marjan Hammersma en Gerard Reussink verschenen eensgezind voorop Bibliotheekblad nr. 8 van 17 april 2009 om te vertellen dat er door *de splitsing minder versnippering komt*. Als we het bijbehorende verhaal mogen geloven, is de splitsing het beste dat de VOB, de sector en de branche in jaren is overkomen. Het derde lid van de Regiegroep, Josje Calff van het rapport *Innovatie met effect*, toonde zich – *op persoonlijke titel* – pessimistisch over de voortgang en repte van *een verstikkende greep van drie bestuurslagen*.

Bij monde van de Tweede Kamer en de VNG lieten twee bestuurslagen de afgelopen maand van zich horen.

Hoe gaat het ondertussen met *de literatuur* in Nederland?

Lees deze Nieuwsbrief.

Wim Keizer,
25 mei 2009

Tweede Kamer: drie moties bibliotheekvernieuwing

Minister **Ronald Plasterk** van OCW heeft de Tweede Kamer 21 april in een Algemeen Overleg toegezegd in mei een ICT-plan voor

het openbare bibliotheekwerk te zenden. Net als in de vergadering van de *Voortouwcommissie van OCW* op 26 maart (zie verslag in vorige Nieuwsbrief) drong de Tweede Kamer aan op spoed bij de bibliotheekvernieuwing. Plasterk zei dat hij al zo veel spoed betracht als mogelijk is, gezien het noodzakelijke overleg met IPO, VNG en andere partijen. Hij beloofde het aan de Kamer toegezegde ICT-plan in mei te sturen, maar zei informatie over de ontvlechting van de VOB en het bibliotheekcharter pas uiterlijk in november te kunnen geven.

Drie op 21 april ingediende moties werden 23 april door de Tweede Kamer aangenomen.

Mediawijsheid

Een motie van **John Leerdam** (PvdA) en **Nicolien van Vroonhoven** (CDA) drong er op aan bij de verdere ontwikkeling van de digitale bibliotheek specifieke en gerichte aandacht te geven aan het aanleren van informatie- en mediavaardigheden bij jongeren en docenten. Volgens de motie zijn veel scholieren en studenten steeds minder goed in staat om op internet gestructureerd en effectief naar betrouwbare informatie te zoeken. Ook kunnen ze de gevonden informatie steeds minder goed kritisch analyseren. Ook feiten van meningen onderscheiden gaat ze moeilijker af.

Overijssel en Deventer

Een motie van **Han ten Broeke** (VVD), **Hans van Leeuwen** (SP), Leerdam en Van Vroonhoven drong erop aan bij de beslissing over een vestigingsplaats voor een expertcentrum voor bibliotheekinnovatie (zoals de commissie-Calff geadviseerd had) bijzonder zwaar te laten wegen dat de provincie Overijssel voorop loopt in de bibliotheekvernieuwing en een miljoen euro extra wil investeren in bibliotheekinnovatie. En dat de stad Deventer de grootste boekenmarkt van Europa kent en een meer dan gemiddeld aantal bedrijven binnen de stadsgrenzen heeft op het gebied van uitgeven en kennisverspreiding.

Spoed

De derde motie, van Van Leeuwen en Ten Broeke, drong aan op spoed. De Kamer wil direct na het zomerreces informatie over:

- de voortgang met betrekking tot de digitale inhaalslag;
- de uitkomst van het overleg met *het ICT-office* om een betere en goedkopere digitalisering te realiseren,
- het bibliotheekcharter en
- de ontvlechting van de VOB.

Ook werd verzocht aan te geven hoe de taken van de nog op te richten innovatiecentra zich verhouden tot de taken van het sectorinstituut.

Motie is aansluitend

Over de eerste motie zei Plasterk dat die aansluit bij de intenties en activiteiten van de regering op het gebied van mediawijsheid.

Meer steden dan Deventer

Over de tweede motie zei hij dat er meer steden dan Deventer zijn die activiteiten op het gebied van het boekenvak ontplooiën. Hij zegde toe de argumenten zwaar te zullen laten wegen en deze te zullen neerleggen bij de Regiegroep Bibliotheekinnovatie, die in de eerste plaats verantwoordelijk is voor het kiezen van de locatie. Overigens had Ten Broeke aangegeven dat wat hem betreft innovatiecentra en expertcentrum ook kunnen worden geïntegreerd. Plasterk gaf aan dat de Regiegroep kijkt naar het vestigen van "wellicht vijf innovatiecentra", waar geen nieuwe bakstenen gebouwen voor nodig zijn. De centra worden ondergebracht bij diverse bibliotheekgebouwen in het land. Hij wees nogmaals op de eigen verantwoordelijkheid van de Regiegroep.

Knip

Over de laatste motie zei Plasterk wat in de aanhef staat en dat hij een knip maakt: ICT-plan in mei naar de Kamer, de rest uiterlijk november.

VNG bepleit afkoop leenrechtvergoeding

De VNG meldt in een brief van 16 april 2009 aan haar leden dat zij minister Plasterk als

suggestie heeft meegegeven "om, zoals in veel andere landen al gebeurt, het administratief bewerkelijke en drempelverhogende leengeld ten behoeve van de lokale bibliotheken af te kopen. Dan kan in elk geval het benodigde activiteitengeld voor de vernieuwing op lokaal niveau grotendeels worden vrijgespeeld. In eerste instantie voelde de minister weinig voor de VNG-suggestie, maar deze kan worden besproken met de heer Dijkstal."

Draagvlak creëren

Over Dijkstal (genoemd in het bestuursakkoord van 15 december, zie Nieuwsbrief december) schrijft de VNG: "Omdat gemeenten het leeuwendeel van het openbare bibliotheek bekostigen, heeft de VNG oud-wethouder en oud-minister van Binnenlandse Zaken H.F. Dijkstal voorgedragen om de uitgangspuntennotitie van het charter uit te werken en om draagvlak hiervoor te creëren. Met dit doel zal hij naar verwachting het land intrekken en gesprekken voeren met gemeentebestuurders en andere betrokkenen."

Wie niet meedoet valt buiten het stelsel

De VNG-brief is voornamelijk een toelichting bij het bestuurakkoord van 15 december 2008. Ook de uitspraken vanuit de Voortouwcommissie van OCW op 26 maart (zie Nieuwsbrief april) worden meegenomen. De VNG wijst er zonder verder commentaar op dat bibliotheekorganisaties die niet meewerken aan de uitvoering van de afspraken over de landelijke digitale bibliotheek geen deel meer kunnen uitmaken van het stelsel van openbare bibliotheken. "Het succes van de digitale bibliotheek valt of staat met deelname van bibliotheken."

Geen wet

De VNG benadrukt nog eens dat decentralisatie het uitgangspunt blijft en geen nieuwe bibliotheekwet te willen. "De Raad voor Cultuur, de Stuurgroep Bibliotheken en de VOB pleiten voor versterkte wetgeving op het gebied van openbaar bibliotheekwerk, maar de VNG vindt dit ongewenst. De minister heeft dit standpunt overgenomen. Daarom is besloten tot een charter." En: "Wederom vroeg de Kamer om een bibliotheekwet, waarin de verantwoordelijkheden wettelijk worden vastgelegd. De minister beantwoordde dit met een volmondig nee. In 2009 wordt gewerkt aan meer draagvlak voor het bibliotheekcharter. Doel

van dit charter is juist het vastleggen van bestuurlijke inzet en verantwoordelijkheden van de drie overheden.”

Geld vrij bij provincies

De VNG attendeert er op dat de provincies door het niet meer hoeven subsidiëren van directievoering en administraties voor 30-min-bibliotheken € 5,8 miljoen hebben kunnen vrijspelen voor andere bibliotheekdoelen.

Nieuwe richtlijnen en certificering

De brief meldt ook dat er veranderingen worden beoogd in de certificeringsnormen. "Deze moeten meer dienstverleningsgericht worden. Ook zullen de (vernieuwings)Richtlijnen voor de Basisbibliotheken een grotere digitale component moeten krijgen." "De certificeringsnormen worden aangepast, gelet op het huidige aantal van rond de 185 brede, met name regionaal werkende basisbibliotheken (in plaats van de ongeveer 500 plaatselijke bibliotheken in 2001 bij de start van de bibliotheekvernieuwing) en het te verwachten meer gedifferentieerde dienstverleningsniveau. De VOB heeft hierin het voortouw en stemt het concept af met de VNG. Die afstemming geldt ook voor de actualisering van de (vernieuwings)Richtlijnen voor de Basisbibliotheken."

Netwerk belangrijker; niet meer subsidie

Verder zegt de VNG: "De gemeenten blijven gemeentelijk opdrachtgever en subsidiënt. Wel is, mede door toenemende digitalisering, netwerkvorming van steeds groter belang. Ook kunnen de actualisering van de certificeringsnormen en (vernieuwings)Richtlijnen voor de Basisbibliotheken tot lokale aanpassingen leiden. Uitgangspunt blijft voor de VNG te allen tijde dat er geen grotere financiële belasting voor de gemeenten komt."

Kosten nieuwe brancheorganisatie

De VNG voegt daaraan toe dat de activiteiten van de nieuwe branchevereniging voor rekening en risico van de leden komen. "De verwachting is dat de ontvlechting niet leidt tot veel verhoging van de kosten van het VOB-lidmaatschap voor de lokale bibliotheken, die daarvoor bij de gemeenten zouden kunnen aankloppen. De exacte lidmaatschapsvoorwaarden van de VOB-nieuwe-stijl per 2010 zijn logischerwijze op dit moment nog niet bekend."

De VNG zegt wel zich sterk te zullen maken voor handhaving van de huidige financiële inspanningen van gemeenten en, als de gemeenteraden dat willen goedkeuren, zo mogelijk uitbreiding daarvan.

Cursus

Tot slot zegt de VNG dat zij een cursus "gemeentelijk opdrachtgeverschap" aanbiedt. De cursus is modulair opgezet en biedt de gemeenten de gelegenheid alleen datgene te volgen wat voor hen relevant is. De VNG stelt vast dat de gemeenten hun opdrachtgeverschap in de praktijk op zeer diverse wijze invullen.

De hele brief is te vinden op [de VNG-site](#).

Opinie **Regievraagstukken**

Wim Keizer

"Wij kunnen van de bibliotheek nooit de portal naar alle informatie maken. Het moet in de context van het boekenbestand". Alleen al deze woorden van minister **Plasterk** (aan de *Voortouwcommissie* van OCW op 26 maart) geven aan met welke vraagstukken en dilemma's de Regiegroep en de Projectgroep Bibliotheekinnovatie geconfronteerd worden. Ik noem er een aantal:

Digitale bibliotheek; definitie

Wat is *een digitale bibliotheek* eigenlijk precies? Is het, zoals Plasterk zei, een portal in de context van het boekenbestand? Dan denk je aan een centrale catalogus, centraal bestellen en laten bezorgen van fysieke media, aan allerlei andere gemaksdiensten in het kader van de fysieke collectie. Of gaat het ook om ontsluiten en zelf maken van betrouwbare digitale informatie, om "beter te zijn dan *Google*". Dan kun je denken aan iets als de dossiers van *Schoolbieb* en aan bijvoorbeeld de *Singapore Infopedia* van de *National Library* van Singapore. Deze Infopedia legt zich toe op zelf schrijven en laten ontsluiten van informatie die typisch betrekking heeft op Singapore. Tik op Google maar eens het woord *Samsui* in en kijk welke website bovenaan scoort: die van de Infopedia van de bibliotheek (Samsui is een Chinese bevolkingsgroep waar veel Singaporezen van afstammen).

M.a.w.: als we het hebben over *Mijnbibliotheek.nl*, waar hebben we het dan over?

Digitaal en fysiek

De Projectgroep moet werken langs de lijnen van het bestuursakkoord van OCW, IPO en VNG. Daarin gaat het om drie programma-lijnen: 1. digitale infrastructuur, 2. digitale diensten en 3. digitale collecties. Het OCW-geld is niet bedoeld om langdurig digitale diensten uit te financieren (of te exploiteren), maar voor innovatie. Welke al bestaande digitale diensten zijn nog innovatief te noemen en welke moeten zichzelf nu maar eens bewijzen? Dat wil zeggen: NIET met OCW-geld, dus WEL met gelden uit de branche en/of met geld van externe partijen die iets zien in exploitatie. En kun je een programmalijn *digitale collecties* ontwikkelen zonder de *fysieke collecties* in ogenschouw te nemen. Wie kijkt naar de samenhang?

Eigenaarschap; verdienmodel

Een belangrijk woord is "eigenaarschap". Pas als je weet wie waar precies eigenaar van is of wordt, kun je afspraken maken en contracten regelen en (in het geval van de VOB) ook komen tot een goede boedelscheiding. Een subsidiegever blijft niet de eigenaar van het subsidiegeld. Maar een subsidiegever kan wel zodanige voorwaarden stellen aan de subsidieverstrekking dat het eigenaarschap pas overgaat op de subsidieontvanger als aan de subsidievoorwaarden voldaan is. Er is rond de digitale bibliotheek sprake van een sectorinstituut, bekostigd door OCW, van een brancheorganisatie bekostigd door de branche en van een beheersinstituut (laten we zeggen: een Stichting Bibliotheek.nl) dat zowel OCW-subsidiegelden (voor innovatie) als branchegelden (voor exploitatie van reguliere digitale producten en diensten) zou kunnen ontvangen. Een aantal branchegenoten vindt dat de brancheorganisatie de eigenaar moet worden van "de digitale bibliotheek" en het beheersinstituut moet zorgen voor de exploitatie. Maar als die exploitatie gepaard gaat met risico's, voor wiens rekening zijn die dan? Voor de eigenaar (dat zou de brancheorganisatie zijn) of voor het beheersinstituut? In dat laatste geval kan de brancheorganisatie niet de volledige eigenaar zijn. (Mede-)risico-dragerschap veronderstelt (mede-)eigenaarschap. Welk *verdienmodel* wordt gekozen en is er bij "verdienen" sprake van publiek geld, privaat geld of een mix van beide?

2009; subsidie en aanbesteding

Het is bijna juni, wordt het OCW-geld in de tweede helft van 2009 aangewend volgens de bedragen van de commissie-Calff, van het bestuursakkoord OCW/IPO/VNG, van de brief van **Hans van Velzen** (zie vorige Nieuwsbrief) of van een vierde door de Projectgroep/Regiegroep te ontwikkelen variant? En hoe gaat het dan concreet? Krijgt een bepaalde instelling (toch maar de VOB?) projectensubsidie? Of gaat er subsidie naar "expertnetwerken met een aanspreekpunt" (als voorloper van innovatiecentra, al dan niet gevestigd te Deventer)? Of is er sprake van aanbestedingsprocedures (waarbij projecten onder de € 133.000 niet Europees, maar projecten boven de € 133.000 wel Europees moeten worden aanbesteed)? Kunnen commerciële partijen meedoen? Komt het in 2009 überhaupt nog tot activiteit, of had het OCW-geld in 2009 maar beter weer via *de provincies* aangewend kunnen worden? Of moet het toch maar voor de afkoop van het leenrecht worden gebruikt? (de VNG komt nu ook met dit idee, waar zo'n € 15 miljoen mee gemoeid is).

Sector en branche; matching?

Het is volstrekt helder dat het OCW-geld niet voldoende is om "de digitale bibliotheek" mee te ontwikkelen en te onderhouden. Er zal geld uit de branche bij moeten. De gemeenten willen geen extra geld geven, dus zal de branche zelf keuzes moeten maken. Digitaal voor papier! (En wie niet meedoet, wordt met goedkeuring van de VNG het stelsel uitgegooid!). Maar de branche wacht af wat er gebeurt met de OCW-gelden. De trekker van het *Agendateam van de VOB*, **Peter van Eijk**, is nu verbonden aan wat de Projectgroep bedenkt en wat de Regiegroep goedkeurt. De bal ligt even bij OCW. Maar OCW kan niets zonder branche. De branche zou wel iets kunnen zonder OCW, maar dat vereist eensgezindheid en bereidheid samen voldoende geld bijeen te brengen. Geld dat *gematcht* zou kunnen worden met het OCW-geld.

Zonder OCW-geld en -beleid zou de branche nog wel eens eerder tot overeenstemming over de uitvoering van haar *Agenda van de toekomst* kunnen zijn gekomen dan met het OCW-geld en het OCW-beleid (waarbij zeer veel energie gaat zitten in de landelijke ontvlechting van bestel- en branchetaken en de bijbehorende financiële boedelscheiding).

Arm en rijk

De branche is verdeeld, zowel qua ideeën over wat een goede, moderne openbare bibliotheek is of zou moeten zijn als qua financiële middelen.

De branche bestaat uit armere en rijkere basisbibliotheken: de gemeentelijke subsidiebijdragen per inwoner lopen zeer uiteen. Moet stimuleren van innovatie met OCW-geld zich alleen richten op (ideeën-)rijke koplopers of op de hele branche, arm en rijk?

Bezuinigingen

De economische crisis is nog niet echt doorgedrongen tot het openbare bibliotheekwerk, maar voorboden dienen zich aan. Er zijn gemeenten die hun bibliotheek confronteren met bezuinigingen. Dat maakt het animo om bij te dragen aan een landelijke digitale bibliotheek waarvan het precieze doel nog niet vaststaat en waarvan het nut nog niet echt aangetoond is (anders dan dat informatie-instellingen die niet meedoen aan digitalisering langzaam of minder langzaam ten onder gaan) al weer minder groot.

Josje Calff: Verstikkende greep drie bestuurslagen?

Josje Calff, adjunct-directeur van de Universiteitsbibliotheek Leiden, in 2006 voorzitter van de *Evaluatiecommissie Besteltaken VOB*, vorig jaar voorzitter van de *Adviescommissie Bibliotheekinnovatie* en nu samen met **Marjan Hammersma** en **Gerard Reussink** lid van de *Regiegroep Bibliotheekinnovatie*, vindt dat de drie bestuurslagen (gemeenten, provincies en rijk) elkaar ten aanzien van het openbare bibliotheekwerk in een verstikkende greep houden. De sector kan volgens haar alleen gered worden door een drastische ingreep die er in slaagt de bestuurlijke inbedding structureel aan te pakken. Zij schreef dat 13 mei op de community-website [Bibliotheek 2.0](#), op persoonlijke titel. (De tussenkopjes zijn van mij – wk).

Geen millimeter vooruitgang

Josje: "Ondanks het feit dat alle betrokkenen het - in elk geval op papier, héle dikke en nog steeds groeiende stapels papier - verregaand eens lijken te zijn over wat er moet gebeuren, blijkt het vrijwel ondoenlijk ook maar een millimeter vooruitgang te boeken. Hoe komt

dat? Geleidelijk kom ik tot de overtuiging dat het stelsel van openbare bibliotheken ten dode is opgeschreven. NIET omdat de openbare bibliotheek geen toekomst zou hebben, maar omdat die toekomst in belangrijke mate digitaal is, en zich op het internet afspeelt. Dat gegeven verdraagt zich slecht, om niet te zeggen noodlottig, met de huidige bestuurlijke inbedding in drie bestuurslagen: Gemeente (VNG), Provincie (IPO) en Rijk (OCW).

Einde sector, tenzij

De drie bestuurslagen houden elkaar in een verstikkende greep, die het einde van de sector zal betekenen tenzij Tenzij het voorgenomen Bibliotheekcharter, of een andere drastische ingreep, er in slaagt de bestuurlijke inbedding structureel aan te pakken."

Ze schreef, naar aanleiding van reacties, nog wel op een lijn van vertrouwen te zitten, maar zei dat het moeite kost.

Muur

"Drie jaar geleden, toen ik in 2006 de Evaluatiecommissie Besteltaken VOB voorzat, liep ik voor het eerst op tegen de mij tot dan toe onbekende "muur" van de bestuurlijke, en dus ook financiële, inbedding van het openbare bibliotheekwezen in de drie bestuurslagen. Ik ervoer dat uitsluitend datgene bespreekbaar was, wat zowel voor de centrale overheid (OCW), als voor de provinciale overheden (vertegenwoordigd door het IPO) als voor de gemeentes (vertegenwoordigd door de VNG) aanvaardbaar was – en ... dat bleek niet veel te zijn."

Weghalen

"Ook voor de Innovatiecommissie, die vorig jaar het rapport *Innovatie met Effect* opstelde, bleek het voortdurend noodzakelijk uitsluitend datgene op te schrijven, en de formuleringen zo te kiezen, dat het niet alleen voor de primaire opdrachtgever (OCW) aanvaardbaar was, maar ook voor IPO en VNG – en die twee, met name de laatste, waren niet zomaar overtuigd van het belang van een gezamenlijke "digitale bibliotheek" (wat daaronder dan verstaan moet worden laat ik hier maar even buiten beschouwing). Het voornemen om geld te besteden aan gezamenlijke digitale faciliteiten werd al snel ervaren als het "weghalen" van geld voor de lokale bibliotheken. Uitleggen dat alle bibliotheken van deze voorzieningen zouden

profiteren, was lastig. Maar goed ... er is succesvol gepoldderd en het resultaat stemt redelijk tevreden: het van OCW afkomstige innovatiebudget van 20 miljoen euro is voor het overgrote deel gereserveerd voor de digitale infrastructuur en voor digitale content. Het is een beginnetje ... een héél klein beginnetje, tot nu toe alleen nog op papier.”

Drie is teveel

Ze schreef verder: “De openbare bibliotheek rust nu en in de toekomst op twee pijlers: de (veelheid aan) lokale fysieke bibliotheken en de (ene) digitale bibliotheek, plaatsonafhankelijk via internet. Daarbij past een betrokkenheid van twee overheidslagen, een gemeentelijke en een centrale. Drie is te veel.

Het zou verspilling zijn wanneer elke openbare bibliotheek in Nederland apart digitale diensten en producten zou gaan ontwikkelen: één keer (en dan wel meteen goed) is in de digitale wereld genoeg voor “overall”. Voor het totale OB-wezen zou dan grof geschat 25% van het totaal aan nu beschikbare middelen, ca. 125 miljoen euro, naar ontwikkeling, beheer en onderhoud van die digitale faciliteiten moeten gaan, niet éénmalig, maar structureel, jaarlijks, permanent. Wat zou er nu logischer zijn, en een beleid mogelijk maken dat vele malen slagvaardiger kan zijn dan nu, dan om dat geld rechtstreeks vanuit OCW te besteden aan een Sectorinstituut dat als voornaamste taak heeft de digitale voorzieningen te (doen) ontwikkelen, beheren en onderhouden, terwijl de gemeenten hun eigen lokale bibliotheken bekostigen? Maar ... zo zit de werkelijkheid niet in elkaar ... héél misschien kan het aangekondigde bibliotheekcharter iets in deze richting betekenen???”

PSO's nergens meer voor nodig

Naar aanleiding van attendering op de *proeve van bibliotheekwet*, in een van de reacties, schreef ze:

“Waar het mij om gaat is dat de "netwerk-organisatie" gewoon niet geschikt is om de (ene, gezamenlijke, voor elke lokale bibliotheek onmisbare) digitale openbare bibliotheek tot stand te brengen, te beheren en up to date te houden (een structurele taak dus!).

En de provinciale bestuurslaag zie ik ook helemaal niet zitten: er moeten landelijk 20 à 30 grote OB'en komen, met elk een aantal filialen, die het hele land "dekken" voor de

lokaal gewenste voorzieningen. PSO's zijn dan ook nergens meer voor nodig. (Ik weet best dat ik mij niet populair maak met deze uitspraken hoor, maar goed ...dat is het voordeel van het buitenstaander zijn ;-).”

Reactie op Josje Calff

Maak van Nederland een stadsstaat, met één Basisbibliotheek Nederland

Wim Keizer

Josje Calff ziet de provinciale bestuurslaag niet zitten. Daar is politiek Den Haag erg van onder de indruk. En ook in de provinciehuizen krabt men zich nu achter de oren. Het wil niet zo vlotten met de bibliotheekvernieuwing, want het openbare bibliotheekwerk zit in de verstikkende greep van drie bestuurslagen. De voor de hand liggende oplossing: schaf de tussenlaag af. Het wordt echt tijd voor een ingrijpende verandering. Het openbare bibliotheekwerk is belangrijk genoeg om bestuurlijk Nederland nu eindelijk eens flink op de schop te nemen. Het *rapport-Kok* over de ene Randstadprovincie ligt al weer jaren in een Haagse la te verstoffen. Maar het ging natuurlijk ook niet ver genoeg, de bibliotheekvernieuwing stopt niet alleen in de Randstad, maar in heel Nederland. *Al@din*, de *Antwoordbibliotheek* en *Schoolbieb* zijn in het hele land aan het verpieteren. En *Mijneigenbibliotheek.nl* kan natuurlijk niet beperkt blijven tot Groningen

Voorbeeld Singapore

In april en begin mei was ik in Singapore. Dat is een stadsstaat met zo'n 4 miljoen inwoners. De nationale bibliotheek is tevens openbare bibliotheek. Er wordt flink aan innovatie gedaan. Informatie uit de door de bibliotheek vervaardigde *Singapore Infopedia* (<http://infopedia.nl.sg/>) scoort het hoogst bij zoeken in Google en Yahoo. Betalingen in de bibliotheek kunnen o.a. met de OV-chipkaart. De oplossing is dan ook van Nederland een stadsstaat te maken. Aan de natuur, voor zover die er nog is, valt weinig meer te verpesten. De Veluwe wordt ons Central Park, het IJsselmeer onze speelvijver en verder hebben we nog wat groene zones aan de zich nu al ontvolkende randen van het land.

Basisbibliotheek per provincie

Heel lang was ik, na het rapport van de Raad voor Cultuur uit 1998 waarin voor het openbare bibliotheekwerk *twee lagen* bepleit werden (een landelijke brancheorganisatie en verder regionale/provinciale organisaties van ca. 400.000 tot 500.000 inwoners), voorstander van het Groningse model. Dat houdt in: één door fusie van de PSO en de grootste stadsbibliotheek te vormen basisbibliotheek per provincie waar alle andere lokale bibliotheken niet omheen kunnen (bekostigd door provincie en gemeenten samen). Dat is dus 12 voor het hele land, of desnoods 15 als de Stedelijke Bibliotheken Amsterdam, Den Haag en Rotterdam liever geen geld ontvangen van de Provincies Noord- resp. Zuid-Holland.

In de *Nieuwsbrief Nieuw Bibliotheekwerk*, verschenen sinds 2001 (kijk op www.directeuren.net onder Nieuwsbrief NB), heb ik vaak aandacht besteed aan de structureel/bestuurlijke kant van het openbare bibliotheekwerk. In april 2007 verscheen er zelfs nog een *Greep-in-provinciefonds-special* (met dank aan **Chris Wiersma** van de Bibliotheek Almere).

€ 596 miljoen geregisseerd inzetten

Inmiddels ben ik voorstander van één basisbibliotheek, de *Basisbibliotheek Nederland*, te bekostigen door de drie overheidslagen samen, of desnoods door grepen in het gemeente- en provinciefonds. Dat levert € 596 miljoen geregisseerd in te zetten geld op, als we de huidige bedragen bij elkaar optellen (ca. € 520 miljoen van de gemeenten, ca. € 50 miljoen van de provincies en ca. € 26 miljoen van het rijk, n.l. het besteltakenbudget van een kleine € 6 miljoen en de vernieuwingsgelden van € 20 miljoen. (Tellen we het blindenbibliotheekwerk als bijzondere besteltaak mee dan komt er nog € 9 miljoen bij). Het moet voor de directeur van de Basisbibliotheek Nederland niet moeilijk zijn om uit die € 596 miljoen de door Josje bepleite € 125 miljoen voor de Digitale Bibliotheek Nederland bijeen te brengen.

Op inhoud richten

Maar..., inderdaad Josje, zo zit de werkelijkheid niet in elkaar, Nederland zal bestuurlijk niet hervormd worden met als hoogste doel het openbare bibliotheekwerk te redden. En hoewel *"de eeuw van Azië"* er aan komt, zal Nederland niet zo'n autoritair bestuurd landje worden als bijvoorbeeld Singapore.

Ik bepleit dan ook dat de Regiegroep Bibliotheekinnovatie, inclusief Josje Calff, zich *nu even helemaal richt op de inhoud* (er gerust van uitgaand dat die € 50 miljoen van de provincies via de PSO's heus wel ten goede komt aan het openbare bibliotheekwerk). Laat de door de Regiegroep aangestuurde Projectgroep van **Bart Drenth**, **Peter van Eijk**, **Michiel Laan** en **Wilfried Hoffman** nu eens *supersnel* met dat plan voor de aanwending van de € 20 miljoen OCW-innovatiegeld komen en vertel hoe het in de rest van 2009 *concreet* wordt gebruikt, het is verdorie al weer eind mei.

Bijdrage branche

En laat de branche ondertussen niet stil zitten. Zelfs als de provinciale (€ 50 miljoen) en landelijke (€ 26 miljoen) gelden konden worden samengevoegd, hebben we voor de € 125 miljoen van Josje altijd nog € 49 miljoen uit de branche zelf nodig... De kans dat die er komt is echter niet zo groot, want, Josje, niet alleen de bestuurslagen vormen een probleem, maar ook het gebrek aan overeenstemming binnen de branche over het antwoord op de vraag wat "een digitale bibliotheek" eigenlijk precies is of zou moeten zijn en welk belang zo'n digitale bibliotheek eigenlijk heeft of zou moeten hebben.

Correctie

Geen dubbelfunctie voor Peter van Eijk

In de vorige Nieuwsbrief (6 april) werd gemeld dat o.a. **Peter van Eijk** een dubbelfunctie heeft, n.l. programmacoördinator van de Projectgroep Bibliotheekinnovatie en lid van de Projectgroep Ontvlechting VOB (als interimmanager Bibliotheek.nl en coördinator ICT, HRM en Marketing *Agendateam voor de toekomst*). Dit op grond van de op 19 maart uitgereikte VOB-stukken.

De VOB liet 6 april weten dat Peter van Eijk geen dubbelrol heeft.

Nu de definitiefase van de ontvlechting klaar is en de ontwerpfasen is aangebroken, is hij geen lid meer van de Projectgroep Ontvlechting. Hij is als op voordracht van de VOB wel programmacoördinator van de Projectgroep Bibliotheekinnovatie.

De activiteiten van de VOB voor de digitale bibliotheek en marketing zijn nu in handen

van **Dennis Eijsten**, daarin bijgestaan door **Dirk Houtgraaf**. En **Carin Klompen** heeft de eindverantwoordelijkheid voor HRM op zich genomen.

De leden van de ICT-werkgroepen is gemeld dat we op 18 juni, tijdens de VOB-ledenvergadering, meer horen over de activiteiten van het *Agendateam*.

Signalering: Brouwers en Kuyper Hoe gaat het met de Nederlandse literatuur?

Wim Keizer

Hoe gaat het eigenlijk met de cultuur en in het bijzonder de literatuur in Nederland (terwijl het openbare bibliotheekwerk met *marketing* en *innovatie* bezig is).

Wie daar wat meer over wil weten raad ik aan het boek *Sisyphus' bakens* van [Jeroen Brouwers](#) te lezen, ofwel, zoals het heet, het *vloekschrift*.

Ik heb het één ruk uitgelezen, zeer genietend van de onnavolgbaar polemische vaardigheden van de oude meester. Terecht kreeg hij in 2007 de *Prijs der Nederlandse Letteren*. Dat is een prijs van Nederland en Vlaanderen samen, onder regie van de *Nederlandse Taalunie*. Tot en met 2007 ging het om het, vergeleken met andere prijzen, lage bedrag van € 16.000 (ook nog van twee landen samen). Brouwers gaf de Nederlandse en Vlaamse minister van Cultuur mee in overweging te nemen de prijs te verhogen. Na tal van hilarische verwickelingen (tegelijk schaterenswaardig en om te schreien) weigerde hij de prijs die hij door het gedrag van de Nederlandse Taalunie en de Nederlandse minister van Cultuur veel meer als een belediging dan een waardering was komen te beschouwen. Waarom dat zo is en welke verwickelingen er waren wordt in het vloekschrift uitvoerig uiteengezet.

Hoofdpersonen zijn onze minister van OCW, **Ronald H.A. Plasterk** ("Ronald Ha!", "Haantje Hoedemans"), de Vlaamse minister van Cultuur **Bert Anciaux** en diverse leden van het Belgische en Nederlandse koningshuis (Brouwers is overtuigd republikein). En vooral ook de bestuurders en personeelsleden van de Nederlandse Taalunie.

Citaten

Het mooiste deel van het boek is de weergave van gesprekken tijdens een fictieve

lunch met kroonprins **Willem-Alexander**, prinses **Maxima**, historicus **Cees Fasseur** en minister Plasterk (in virtuele gedaante) op paleis Noordeinde, waarin Brouwers precies uitlegt hoe het met de situatie van schrijvers en literatuur is gesteld. Ik geef een aantal zakelijke citaten om een indruk te geven (maar je moet het boek echt zelf gaan lezen om de commentaren erbij tijdens de lunch):

"Volgens onderzoek van het Fonds voor de Letteren in 2007 'verdient' (hierbij maakte ik het aanhalingsteken) een professionele schrijver in de categorie niet-bestseller-producenten gemiddeld 5000 euro bruto per jaar aan zijn schrijverschap (Sylvia Dornseifer in *de Volkskrant*). Het is verrassend dat iedereen het vanzelfsprekend lijkt te vinden dat schrijvers droog brood eten in dit kleine taalgebied, maar dat niemand zich afvraagt hoe het dan toch kan dat uitgeven en handelen in boeken zo buitengewoon profijtelijk is in datzelfde kleine taalgebied. Uitgeven is gokken geworden: smijt maar op de markt, heel misschien zit er een megaseller tussen."

"Het publiek wordt gek gemaakt door bestselleritis. Hitlijstjes en verkiezingen van de beste boeken van de week, van de maand, van het jaar, beste boeken ooit."

"Schrijvers die niet als satellieten mee cirkelen met deze trends lijken niet eens te bestaan. Schrijvers moeten zich laten zien, praatjes maken, zo dikwijls mogelijk met hun kop de buis, zichzelf promoten en zo, waar althans ik het karakter niet voor heb. Ik depersonaliseer in de openbaarheid, ik minacht televisie, ik ben geen clown. Ik schrijf boeken, laat mij met rust, dan maar geen bestseller."

"Ander gevolg van de lawine aan overaanbod van boeken is dat kranten, tijdschriften en andere media er maar een fractie van kunnen bespreken. Dat 'bespreken' geschiedt dan nog meer en meer op zijn elfendertigst, in fluffige, babbelsuchtige, amateuristische, korte opstelletjes: de 'gezaghebbende criticus' met kennis van zaken bestaat niet meer, want die is decennia geleden de krant uitgejaagd wegens te moeilijk, te gedegen, te geleerd, te onpopulair. Van elke tien boeken die erkende uitgeverijen uitbrengen, blijven er ruim negen onbesproken; een samenhangend overzicht voor boekenminnend publiek ontbreekt volledig en niemand heeft nog enig idee van wat er tsunamigewijs aan boeken verschijnt. En wie is van dat alles de enige dupe? De schrijver, die zonder protest al

dient te accepteren dat hij geen geld ontvangt voor zijn boeken die de boekhandel met 'recht van retour' aan de uitgever terugstuurt, hij ziet ze integendeel in mindering gebracht op zijn honorarium."

"De Collectieve Propaganda voor het Nederlandse boek is zowat de hoofddader van de kapseizing van de hele boekenconstellatie. Dat bedrijf slaagt er in het boek- en leesgeïnteresseerde publiek zo op te naaien en gek te maken dat het in een doolhof is beland waar het nooit meer uitkomt. Met literatuur waar ik het over heb heeft het gedoe van de CPNB zo goed als niets meer te maken."

"Toen in 1986 Henk Kraima aantrad als directeur van de CPNB maakte hij bekend dat hij zoveel 'acties' zou gaan organiseren dat 'iedereen er met de tong uit de mond achteraan rent' (*NRC Handelsblad*, 17 december 2008). Daar is hij glansrijk in geslaagd. Iedereen bekaft. Het boekbedrijf geïnflateerd. Literatuur de verdomhoek in gebezemd. Zelfde bron: 'De twintig jaar geleden zieltogende CPNB heeft nu 26 medewerkers'."

"Al die instanties en organisaties, al die cultuurlichamen, al die literatuurkantoren, dat zijn soms halve dorpen, waar het de aantallen medewerkers betreft. Alles ten dienste van de schrijver, de leesbevordering, de Nederlandse taal, - je vraagt je af hoe al die directeurs, bestuurders, medewerkers, personeelsleden, adviseurs, vergadelaars, besluitvormers, overheidambtenaren, koffieautomaten, koektrommels, vensterbankplanten zulke zieke, gammele toestanden hebben weten te bewerkstelligen in het boekwezen, de spelling van het Nederlands, de positie van de schrijver."

"Veel van deze lichamen drijven op overheidsgelden, of profiteren gretig van overheidssubsidies en zijn dus overheidslichamen met overheidsdirecteuren, die met hun overheidsmedewerkers overheids-salarissen en overheidspensioenen ontvangen, plus overheidsvakantiegeld, plus overheidseindejaarspremies. Gezwegen dan nog van de overheidsauto, de overheids-snoepreispjes, de de overheid voor te leggen declaraties. Zij zorgen dat de schrijver soms overheidscentjes krijgt, mits de schrijver voldoet aan niet te verwrikken overheids-eisen, -voorschriften en -reglementen, maar de gesjochten schrijver dient vooral op niets te rekenen. Die mag voor deze culturele overheidsmachinerie zijn levenlang in diepe

onderdanigheid (hij is de 'onderdaan') om bijstand smeken en daarna aan de overheid belasting terugbetalen op de overheidscentjes die hij (misschien!) ontvangt. Een salaris van overheidswege voor de gevestigde schrijver, een overheidspensioen voor de bejaarde schrijver, belastingverlichting voor de zelfstandige beroepsschrijver, - de Nederlandse cultuuroverheidslichamen vergaderen over andere dingen als: reglementen en beknibbeling. Kort houden dat kunstenaars-gajes. Laten we liever de spelling maar weer eens veranderen."

Anciaux wilde wel

Brouwers kreeg uit de boekenwereld steun voor zijn gedachte de prijs op te waarderen. Het laatste hoofdstuk bevat de onthulling. De Vlaamse minister van Cultuur, Bert Anciaux pleitte in de Taalunie voor verhoging met onmiddellijke ingang. Maar Plasterk wilde niet, althans nog niet in 2007. Anciaux belde Brouwers om hem te vertellen dat hij zich beschaamd voelde. Vijf minuten later belde Plasterk om Brouwers te melden dat hij de schrijver bewondert, maar dat "men zich moest voegen naar de terzake handelende reglementen". Maar door het telefoontje van Anciaux wist Brouwers al dat het Plasterk was die de reglementen niet wilde veranderen. Toen Plasterk vernam dat Brouwers al door Anciaux op de hoogte was gesteld, werd hij boos. De afspraak was dat niet Anciaux, maar hij Brouwers zou bellen. Brouwers: "Vanwege de kwade wil, vanwege de starre verbetering bij het uitkrassen van veto's over reële mogelijkheden tot reanimatie van dode dingen als reglementen, vanwege die Hollandse neerbuigendheid tegenover Vlamingen, vanwege dat jezuïtische Haagse gelieg tegen mij besloot ik de mij toegeschoven oneer niet te accepteren. Om deze redenen, om geen enkele andere, besloot ik de Nobelprijs der Lage Landen, mij intussen door dit alles te onnoble, af te wijzen. Stop hem, Plasterk, toegewijde 'fan', samen met dat 'heel groot respect' dat je voor me koestert in het klankgat van je balalaika, ergens anders in mag ook. Je zal nog dikwijls aan me denken."

Plasterk komt er in het hele boek niet best af.

Jeugdliteratuur

Ook in de jeugdliteratuur gaat het niet goed. Kinderboekenschrijver [Sjoerd Kuypers](#) zei in zijn op 13 mei uitgesproken *Annie M.G. Schmidt-lezing* dat kinderboekenschrijvers

niet meer kunnen leven van de opbrengst van hun boeken.

Zie wat ons literatuurplein er over schreef: <http://www.literatuurplein.nl/nieuwsdetail.jsp?nieuwsId=2136>

De volledige tekst stond op de website van *NRC Handelsblad*: http://www.nrc.nl/multimedia/archive/00224/N EUS_224286a.pdf

Trainingen lang niet altijd juiste antwoord op wens tot gedragsverandering

Trainingen kunnen maar in beperkte mate bijdragen aan gedragsverandering van mensen. Om die reden is het van belang onderscheid te maken tussen performancegericht (PGL) leren en ontwikkelingsgericht leren (OGL). Bij organisatieverandering moet het motto zijn: "Think performance, not training!".

Dit waren een paar inzichten die **Boudewijn Overduin** van het trainings- en adviesbureau *Vergouwen Overduin* (waarvan hij de mede-oprichter is) de deelnemers aan een door ProBiblio georganiseerde *Biebwatch* met de titel *Liever (g)een training* op 12 mei in Rotterdam meegaf.

Wanneer wel, wanneer niet?

De uitnodiging voor de *Biebwatch* wees erop dat er de afgelopen jaren (in Noord- en Zuid-Holland) een flink deel van de via de provincies beschikbaar gekomen OCW-vernieuwingsgelden besteed is aan opleidingen. Maar ingaand 2009 zijn die extra gelden er niet meer en moeten de bibliotheken terugvallen op hun eigen opleidingsbudget. Training is niet altijd het juiste antwoord op een wens tot verandering. Vandaar de titel: *Liever (g)een training*. Maar wanneer wel en wanneer niet?

Om die vraag te kunnen beantwoorden is natuurlijk belangrijk te analyseren welke verandering er precies beoogd wordt, welke middelen er zijn om die verandering te bewerkstelligen en welk middel, gegeven het gestelde doel, naar verwachting het meeste effect zal hebben. En, het zal duidelijk zijn, dat is lang niet altijd een training.

Zes vragen

Boudewijn Overduin vertelde dat uit onderzoek blijkt dat "een performer" beter laten presteren voor 75% buiten die performer zelf ligt en maar voor 25% bij de performer. Die 75% en 25% is het gemiddelde van wat medewerkers en leidinggevenden antwoordden op "Kijk naar uw huidige functie en beantwoord de volgende vraag: ik zou dit jaar beter gepresteerd hebben als:

1. Ik precies wist wat er van mij verwacht werd en ik betere feedback zou hebben gekregen;
2. Ik beschikking had over de juiste middelen (van ICT tot budget);
3. Ik een betere beloning (financieel en immaterieel had gekregen);
4. Ik beter gecoacht of getraind was op essentiële kennis of vaardigheden;
5. Mijn personeuseigenschappen en (moeilijk veranderbare) capaciteiten beter zouden aansluiten bij mijn baan;
6. Ik meer gemotiveerd was/werd om mijn werk beter te doen."

De antwoorden op vragen 1 t/m 3 zitten in de 75%, die op 4 t/m 6 in de 25%. Bij vrijwel alle factoren is de rol van het management heel belangrijk, los van een training. Alleen bij 4 (kennis en vaardigheden) is helder dat training een oplossing is. Overduin zei ook dat training vaak slecht benut wordt ("onderuitnutting").

Dat is bijvoorbeeld het geval als het trainingsprogramma niet verbonden is aan of afgeleid is van doelen van de organisatie, niet relevant is voor de job of het proces of niet tot toepassing op de werkplek leidt. De managementrol had hier moeten zijn medewerkers te overtuigen, op gedrag aan te spreken of verantwoordelijk te houden voor resultaten die gerelateerd zijn aan nieuw gedrag. Ook is kiezen van medewerkers met de juiste personeuseigenschappen van groot belang (selectie).

Van loket naar service

Dennis Stout van de *Nederlandse Spoorwegen* vertelde op welke wijze loketpersoneel na de komst van de kaartjesautomaten in de periode 2000- 2003 was omgeschoold tot servicemedewerker op grotere stations.

De Werkplaats in Gelderland

Sjaak Driessen, directeur van *Bblthk Wageningen* en voorzitter van de Gelderse stuurgroep "De Werkplaats", vertelde over dit lerend netwerk voor openbare bibliotheken.

Sjaak zei dat de bibliotheekwereld een wereld van doeners is en dat het moeilijk is personeelsleden uit “het doen” te halen en ze te laten denken en reflecteren. Met De Werkplaats (van de Samenwerkende Gelderse Bibliotheken, het Gelderse PDO) is naar een idee van **Anneke Manche**, consultant bij Biblioservice en projectleider van De Werkplaats, vormgegeven aan *leren leren in netwerkverband*, door alle lagen heen, verticaal en horizontaal. Er werd, na veel discussies in het Gelderse PDO, besloten niet voor cursussen te kiezen, maar voor leren leren. Het veld zelf bepaalde waar het over moest gaan: “samen voor de klant” (front- en backoffice één proces), innovatie, “bibliotheek en gemeente”, “leiding geven aan veranderingen”.

Netwerk belangrijk

Een groot deel van de medewerkers had tien tot vijftien jaar niet aan ontwikkeling gedaan. Wel aan cursussen, maar die bleken niet te beklijven. Sjaak Driessen zei dat het belangrijk is leren leren in netwerkverband te doen. Niemand kan het in z'n eentje, ook de grotere basisbibliotheken niet. Maar er was commitment (power, energie) om er gezamenlijk iets van te maken. De medewerkers zijn door De Werkplaats veranderd van toeschouwers in deelnemers. Ze zijn leren leuk gaan vinden. De mensen nemen ook meer vrije ruimte dan voorheen, wat voor directeuren soms ook lastig is. “Een heleboel leidinggevenden worden door het fenomeen Werkplaats met zichzelf geconfronteerd. Hoe nu te handelen? Dat geldt ook voor mezelf. Je wordt met vragen geconfronteerd, met het probleem hoe je nieuwe ideeën moet matchen met bestaand beleid. Ze bemoeien zich met dingen waar ze zich nooit eerder mee bemoeid hadden.”

Hij vertelde dat de medewerkers door hun deelname ook eigen netwerken hebben gecreëerd, en “maatjes” in het netwerk hebben gevonden.

De Werkplaats is bekostigd uit via de provincie aangewende OCW-vernieuwingsgelden.

De Gelderse bibliotheken bekijken hoe het project kan worden gecontinueerd.

Boudewijn Overduin zei dat volgens hem nu de directies weer aan zet zijn, om na te gaan of datgene wat geleerd is ook wordt toegepast. Sjaak Driessen antwoordde dat gebleken is dat middelmanagers vaak te directief waren en moeten leren meer coachend op te treden.

Colofon

De Nieuwsbrief Nieuw Bibliotheekwerk is een uitgave van de volgende 9 organisaties: Biblionet Drenthe, Biblioservice Gelderland, Servicecentrum Flevolandse Bibliotheken (SFB), BibliotheekService Centrum Utrecht (BiSC), ProBiblio (Noord- en Zuid-Holland), Zeeuwse Bibliotheek, Cubiss (Noord-Brabant), Bibliotheekhuis Limburg en Vereniging Netwerk van Directeuren (NvD)

De relatie tussen deze 9 organisaties en de redacteur is geregeld in een redactiestatuut.

De Nieuwsbrieven zijn digitaal ontsloten op de website van de Vereniging Netwerk van Directeuren, www.directeuren.net.

Feiten en opinies

"Comment is free, but facts are sacred".

De feiten zijn de feiten. Die behoren zo correct mogelijk te worden weergegeven. Daar mag u de redacteur op aanspreken.

Opinies, van wie dan ook, zijn maar opinies, maar wel beter naarmate ze meer op feiten steunen of althans niet met de bekende feiten in tegenspraak zijn.

Opinies mag u aanvechten. Graag zelfs. De bibliotheekvernieuwing verdient meer discussie in het openbaar. Reacties worden geplaatst als voornaam, achternaam en (indien aanwezig) functie vermeld worden. Ze kunnen worden gemaild aan wkeizer@soobbozh.nl.